

Eyvazova Yasəmən Çingiz qızı
Azərbaycan Dövlət Pedaqoji Universiteti
e.yasmin@mail.ru

ŞAGİRD LƏRİN HƏYAT TƏRZİNİN FORMALAŞMASINDA KOLLEKTİVİN ROLU

Açar sözlər: təhsil, kollektiv, adaptasiya

Key words: education, collective, adaptation

Ключевые слова: образование, коллективно, адаптированный

Şagirdlərin bir-birilə qarşılıqlı münasibətlərinin inkişafı bir çox amillərdən, o cümlədən ailə tərbiyəsindən, böyüklərlə münasibətindən, fərdi xüsusiyyətindən, təlim fəaliyyətindən və s. amillərdən asılıdır. Bütün bu qeyd etdiyimiz amillər içərisində təlim fəaliyyəti xüsusi yer tutur. Bu amillər də öz növbəsində şagirdlərin kollektivdəki rolunu müəyyənləşdirir. Psixoloqlar məktəb yaşı dövründə fəaliyyət və davranış motivlərini 2 qrupa ayırırlar:

1. Təlim fəaliyyəti ilə bağlı olan idrak motivləri

2. Sosial motivlər

İdrak motivləri bildiyimiz kimi yeni biliklərin qazanılması ilə bağlıdır və əksər məktəblilər üçün xarakterikdir. Bu isə ilk növbədə, kollektivə adaptasiya olunmaq üçün kollektiv həyatı ilə bağlı yeni biliklərin mənimsənilməsinə irəli gəlir. İdrak motivlərinin formalaşmasında daha çox müəllimlər xüsusi əhəmiyyət kəsb edirlər. Müəllimlər şagirdlər tərəfindən hələ tam qavranılmayan idrak motivlərini möhkəmləndirmədikdə şagirdin bu sahəyə olan marağı azalır və tədricən itir və beləliklə şagirdlər gərginlik keçirirlər.

Sosial motivlər isə şagirdlərin kollektivdə mövqe tutmaq, təriflənmək, yaşlıları və böyükləri arasında nüfuz sahibi olması mahiyyətidir. Yaxşı bir şagird olmaq şagirdin məktəbə və dərslə olan marağını artırır və nəticədə şagird çalışır ki, daima dərslərinə hazır olsun, müəllim onu yüksək qiymətləndirsin və tərifləsin.

Müəllimlər şagirdlərin sosial təlim motivlərini qabartmaq üçün yarışlar keçirirlər və bu yarışların başlıqları bu ad altında olur: “Kim tez tapşırığı yerinə yetirər?”, “Kim tapşırığı tez həll edər?” və s. Bir çox hallarda əlaçı şagirdlərdə birinci olmaq motivi dominantlıq təşkil edir bu isə özünü digər şagirdlərlə münasibətdə göstərir. Belə şagirdlər təlimdə müvəffəqiyyət qazanmalarına baxmayaraq yoldaşları ilə problemlər yaşayırlar.

İdrak motivləri ilə sosial motivlər qarşılıqlı vəhdət şəklində olur və biri digərinə təsir göstərir.

Şagirdlərin kollektivdəki mövqeyi onların davranışından və şəxsi keyfiyyətlərindən çox asılıdır. Adətən kiçikyaşlı məktəblilər parta yoldaşını seçərkən eqoist motivlərindən çıxış etmirlər. Onlar yaxşı oxuyan şagirdlərlə oturmaq istəyirlər.

Şagirdlər adətən kollektiv işə müsbət münasibət bəsləyirlər. Lakin kiçikyaşlı şagirdlərdə kollektiv qarşısında olan məsuliyyət hissləri tam formalaşmayıb. Şagirdlərin təlim fəaliyyətinə əyləncə elementlərini daxil etdikdə daha müsbət və səmərəli nəticə verir. Böyükyaşlı məktəblilərdən fərqli olaraq kiçikyaşlı məktəblilər özlərinə dost və ya yoldaş seçərkən, asudə vaxtlarını keçirərkən valideynlərinin tövsiyələrinə qulaq asmağa çalışırlar. Onlar öz sevinc və kədərlərini valideynləri ilə bölüşür, onların təriflərinə ehtiyac duyurlar.

Kiçikyaşlı şagirdlərin qarşılıqlı münasibətlərində onların təlim fəaliyyətində aldıkları qiymət, xüsusilə müəllimin şagirdə söylədikləri təriflər xüsusi əhəmiyyət kəsb edir. Pis oxuyan və ya pis qiymət alan şagirdlərin yoldaşları yanında nüfuzu aşağı olur. Psixoloqlar qarşılıqlı münasibətləri psixi inkişafı əlaqələndirir və hər bir yaş üçün onların inkişaf dinamikasını vacib sayırlar.

Şagirdlərin kollektivə adaptasiyası, həmçinin qarşılıqlı münasibətlərin qurulmasında bir neçə amil təsir göstərir. İlk növbədə məktəbəqədər yaş dövründə uşağın məktəbə psixoloji hazırlığı ilk növbədə nəzərə alınmalıdır. Uşaq məktəbə daxil olana kimi 3 mərhələdən keçir:

1. Ümumi insani dəyərləri mənimsəmək

2. Qarşılıqlı münasibətləri dərk etmək

3. Ətraf aləmi emosional şəkildə öyrənmək

Şagird məktəbə daxil olduğu andan onun yerinə yetirməli olduğu bir sıra çətinliklər meydana gəlir. Bu çətinliklər şagirdin imkanlarından artıq olduqda şagirdə stress, həyəcanlanma baş verir. Bu çətinliklər şagirdlərin məktəb həyatına uyğunlaşmasını çətinləşdirir və qarşılıqlı münasibətlərinin mənfi hallara səbəb olur. Şagirdlərin ilk növbədə təlim fəaliyyətinin müəyyən müddət oyun xarakteri daşması şagirdlərin fəaliyyət formalarının, həyat tərzlərinin tədricən dəyişməsinə və məktəb həyatına adaptasiya olunmasına

şərait yaradır.

Şagirdlərin kollektivə adaptasiya olunmasında müəllimlər birbaşa və dolayısı ilə rol oynayır. Kiçikyaşlı məktəblilərin kollektivə alışması mürəkkəb prosesdir. Burada onların ailə tərbiyəsi, məktəbə psixoloji cəhətdən necə hazır olması, həmçinin fərdi xüsusiyyətləri də mühüm rol oynayır. Şagirdlər birgə fəaliyyət prosesində qarşılıqlı münasibətlərində dəyişikliklər baş verir. Bu zaman şagirdlərin bir-birilə qarşılıqlı münasibətləri aktivləşir və müəllim-şagird münasibətləri arxa plana keçir. Həmçinin şagirdlərin kollektiv şəkildə birgə fəaliyyəti müəllimi təşkilati və nəzarət işlərindən qismən də olsa azad edir. Bu da öz növbəsində müəllimə imkan verir ki, şagirdlərin fəaliyyətini, fərdi xüsusiyyətlərini, davranışlarını və qarşılıqlı münasibətlərini izləyə bilsin.

Təlim prosesində şagirdlərin müstəqil fəaliyyət göstərmələri təlim fəaliyyətinin səmərəliliyini də artırır. Təlimin qrup formasında təşkil olunması şagirdlərin özlərinə və yoldaşlarına olan inamını da artırır. Kollektiv şəkildə şagirdlərin birgə fəaliyyəti zamanı onlar diskussiya aparır, mübahisə edir, müqayisə edir və problemlərinə müstəqil şəkildə həll axtarmağa çalışırlar. Bu proses daha çox təlimdə geri qalmış şagirdlərə daha səmərəli təsir göstərir. Lakin ənənəvi təlim formasında şagirdlər passiv iştirak edir və müəllim onlara sualla müraciət etdikdə və ya lövhəyə çağırıqda narahatlıq keçirirlər.

Kollektiv şəkildə şagirdlərin birgə fəaliyyəti zamanı kifayət qədər fəallıq və müstəqillik göstərilir. Bu zaman şagirdlərin müəllimdən asılılığı xeyli azalır. Həmçinin şagirdlər kollektiv fəaliyyətin qaydalarını mənimsəyir, eyni zamanda kollektiv fəaliyyət şagirdlərin psixi inkişafını daha da gücləndirir.

Ədəbiyyat:

1. Oqtay Abbasov. "Təhsilin idarə olunması". Bakı 2016
2. Rüfət Hüseynzadə. "Pedaqogika" Bakı 2009.
3. Aslanov A.S "Şagirdlərin ictimai fəallıq tərbiyəsi"

The role of the collective in shaping students lifestyle

Summary

The scientific article deals with the joint activities and collective work of younger pupils. The joint activities of the pupils further increase their interest in the training. The use of small-sized pupils in the collective is a complicated process.

Here's how their family education, how psychologically they are prepared for the school, and their personal characteristics play an important role. Teachers should use joint activities to increase students' interest in learning. If so, the training will yield a more effective outcome

Роль коллектива в формировании студенческого образа жизни

Резюме

Научная статья посвящена совместной деятельности и коллективной работе младших школьников. Совместная деятельность учеников еще больше повышает их интерес к обучению. Вот как важную роль играет их семейное воспитание, психологическая подготовка к школе и их личные качества Учителя должны использовать совместные действия, чтобы повысить интерес учащихся к обучению. Если это так, обучение даст более эффективный результат.

Rəyçi: dos.M.B.Həsənov